

М.І. Майхрук

ЩОДЕННИК СПОСТЕРЕЖЕНЬ

НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВА ПРАКТИКА
З ОСНОВ ПРИРОДОЗНАВСТВА

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 74.262.0
М14

Майхрук М.І.

М14 Природознавство. Щоденник спостережень. Навчально-польова практика. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2009. — 40 с.

ISBN 978-966-10-0171-7

У щоденнику-зошиті подано характеристику основних етапів проведення навчально-польової практики відповідно до чинних навчальних програм.

Мета посібника — допомогти студентам глибше ознайомитись з рослинами та тваринами різних біотопів України, розглянути працю людей в агроценозах.

Для студентів факультету підготовки вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів, викладачів вузів, учителів початкових класів під час проведення екскурсій з учнями в природу.

ББК 74.262.0

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

© Майхрук М.І., 2009

© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2009

ISBN 978-966-10-0171-7

Передмова

Програмою підготовки вчителів початкових класів загальноосвітньої школи та вихователів дитячих садків, крім засвоєння теоретичних знань з природознавства, передбачено отримання практичних умінь і навичок роботи в природі. Це пов'язано з тим, що вчитель повинен проводити екскурсії в природу та опиратися на спостереження дітей в ході проведення уроків з предмета “Я і Україна”. Таким структурним елементом має бути навчально-польова практика, під час якої студенти закріплюють теоретичні знання на практиці, вдосконалюють уміння і навички у визначенні рослин і тварин, навчаються користуватися науковою, навчально-методичною літературою, різними визначниками.

Запропонований щоденник спостережень передбачає ознайомлення студентів із загальними питаннями проведення навчально-польової практики, завданнями, метою роботи, правилами збирання та висушування рослин, виготовлення гербарію, методами відловлювання тварин та їх фіксації, створенням наочних посібників та добіркою наукового матеріалу. У щоденнику наведено зразки обладнання, необхідного для проведення навчально-польової практики, та методику його використання.

У зошиті передбачено дев'ять екскурсій у різні біоценози. Тут же наведено зразок написання звіту після завершення роботи.

Важливою складовою щоденника є тематика індивідуальних завдань, які можуть бути використані у ході виконання курсових робіт та формування літніх завдань для школярів початкових класів з природознавства.

Щоденник розрахований на студентів факультету підготовки вчителів початкових класів та працівників дошкільної освіти вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, де відповідно до програми передбачена навчально-польова практика.

Мета і завдання практики

У підготовці вчителів початкових класів важливе місце займає навчально-польова практика. Це, зокрема, стосується такої важливої дисципліни, як “Я і Україна”. Польова практика органічно доповнює і розширює теоретичний та лабораторний курси. Під час практики студенти закріплюють теоретичні знання, здобуті протягом року, ознайомлюються з видовим складом рослин і тварин свого краю, що ростуть та живуть у різних екологічних умовах, набувають навичок визначення і розпізнавання їх у природі, практично вивчають особливості будови різноманітних представників живого світу, їх екологію та адаптацію до навколишнього середовища.

У цей період студенти повинні дізнатися про роль рослин і тварин у природі, сільському господарстві та інших галузях діяльності людини, щоб надалі творчо застосовувати здобуті знання у практичній роботі на уроках природознавства.

Студентів слід також ознайомити з комплексними методами дослідження рослин і тварин, правилами збирання і вивчення їх у природних умовах, способами визначення та прийомами камеральної обробки зібраного матеріалу.

Важливим завданням практики є підготовка студентів до їхньої майбутньої педагогічної діяльності. Сюди входить ознайомлення з методикою проведення екскурсій у природу відповідно до вимог початкової школи, набуття навичок збирання і виготовлення гербарію, колекції різних груп безхребетних, виготовлення чучел та фіксація матеріалів хребетних тварин.

Утримання різних видів тварин у кутку живої природи

Важливою ділянкою у проведенні навчально-польової практики є виховання у студентів правильного ставлення до природи. Питання охорони природи, як і проблеми екології, повинні бути в центрі уваги як керівників практики, так і самих студентів.

Одним із завдань практики є розвиток спостережливості, вміння аналізувати матеріал, формування навичок самостійної творчої роботи.

Для розв'язання цього завдання дуже важливе значення має виконання практикантами індивідуальних або групових самостійних завдань із збирання матеріалу або проведення польових дослідів.

Наш посібник розрахований на студентів I-II курсів педагогічних університетів та педінститутів різного рівня акредитації, в програмах яких передбачена польова практика з природознавства.

Основне завдання посібника — допомогти студентам у роботі над виконанням завдань навчально-польової практики з природознавства та оформленням звітності.

Обладнання і спорядження для проведення екскурсії в природу

I. Обладнання для роботи з рослинами.

1. Ботанічна папка з вкладеним газетним папером.
2. Польовий щоденник для записів під час екскурсії.
3. Простий олівець.
4. Поліетиленовий мішок, в якому поміщають рослини для детального опису та визначення в лабораторії.
5. Готові бланки етикеток.
6. Кишенькова лупа.
7. Складаний ніж.

II. Правила збирання, засушування та монтування гербарію.

Збирання рослин проводять тільки під керівництвом викладача. Вибирають лише ті, які часто зустрічаються і є бур'янами в даній місцевості.

Рослини для гербарію збирають у суху погоду. Відбирають тільки квітучі рослини. Підземні органи акуратно звільняють від ґрунту. Товсті та соковиті корені розрізають поздовж, залишаючи тільки одну половину. Після цього рослину закладають у ботанічну папку між паперові “сорочки” (старий газетний папір). Листки і квіти розташовують так, щоб їх можна було добре розглянути. Одну квітку та листочок повертають зворотним боком.

Біля рослини розташовують етикетку, на якій вказують місце збирання рослини (населений пункт, район, область), дату збирання (число, місяць, рік), місце перебування (ліс, поле), прізвище людини, яка зірвала рослину.

Рослини, які студенти зібрали для виготовлення гербарію, перекладають з папки в ботанічний прес (*додаток 2, рис. 1*). Між аркушами паперу ботанічної “сорочки” роблять ще прокладки з газети, але без рослин. В один прес вкладають не більше 15 рослин. Його міцно перев'язують мотузкою та кладуть на вулиці в сонячному місці.

Водні рослини та дуже соковиті потрібно закладати в окремий прес не більше 5–6 штук.

Ввечері після заходу сонця рослини забирають у приміщення.

Щодня рослини в пресі переглядають, змінюючи прокладки. Вологі прокладки висушують і використовують знову. За сухої сонячної погоди не соковиті рослини висихають протягом 6–7 днів, у той час як соковиті потрібно сушити набагато довше.

Готові висушені рослини можна монтувати у гербарні аркуші. Їх виготовляють зі щільного паперу 42 x 28 см. Краще, щоб така рослина була прикрита таким же щільним папером. На одному такому аркуші монтують одну або декілька рослин одного виду.

Так як сухі рослини легко ламаються, цю роботу потрібно виконувати дуже акуратно. Готову висушену рослину до гербарного аркуша приклеюють або

Рис. 9. Камера для розмочування комах

Рис. 11. Металевий черпак

Рис. 10. Розпрямляч для метеликів

Рис. 12. Виготовлення мумії птахів